

УДК 338.246

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-3-13>**Носань Н.С.**кандидат історичних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Черкаського державного технологічного університету**Герасименко О.М.**кандидат економічних наук,
докторант кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького**Nosan Nataliia**

Cherkasy State Technological University

Herasymenko Olena

Bogdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: СИЛЬНІ СТОРОНИ ТА ОБЛАСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ГЛОБАЛЬНИХ ІНДЕКСІВ

MANAGEMENT OF RISKS IN THE PROCESS OF PROVIDING FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY OF THE STATE: STRENGTHS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN THE CIRCLE OF GLOBAL INDEXES PRIZE

У статті розглянуто принципові відмінності побудови системи управління ризиками в Україні та світі. Необхідність розгляду й знаходження новітніх технологій управління підприємницькими ризиками підтверджується статистичними даними. Авторами підкреслюється актуальність ризик-орієнтованого підходу у забезпеченні економічної безпеки компаній, що проглядається й у статистиці глобальних індексів: індексу глобальної конкурентоспроможності, індексу ведення бізнесу, індексу економічної свободи, індексу сприйняття корупції. Проаналізовано фактори, що перешкоджають розвитку бізнесу в Україні, та запропоновано процедури попередження фактів шахрайства з урахуванням специфіки функціонування вітчизняних компаній. Сформовано основні напрями для подальшого розвитку ризик-орієнтованого підходу до управління компаніями у процесі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави.

Ключові слова: управління ризиками, ризик-менеджмент, глобальні індекси, шахрайство, fraud-ризиками.

В статье рассмотрены принципиальные различия построения системы управления рисками в Украине и мире. Необходимость рассмотрения и поиска новых технологий управления предпринимательскими рисками подтверждается статистическими данными. Авторами подчеркивается актуальность риск-ориентированного подхода в обеспечении экономической безопасности компаний, что просматривается и в статистике глобальных индексов: индекса глобальной конкурентоспособности, индекса ведения бизнеса, индекса экономической свободы, индекса восприятия коррупции. Проанализированы факторы, препятствующие развитию бизнеса в Украине, и предложены процедуры предупреждения фактов мошенничества с учетом специфики функционирования отечественных компаний. Сформированы основные направления для дальнейшего развития риск-ориентированного подхода к управлению компаниями в процессе обеспечения финансово-экономической безопасности государства.

Ключевые слова: управление рисками, риск-менеджмент, глобальные индексы, мошенничество, fraud-риски.

The article deals with the fundamental differences in the construction of a risk management system in Ukraine and in the world. The need to consider and find the latest technologies for managing business risks is confirmed by statistical data. The authors emphasize the relevance of the risk-oriented approach to ensuring the economic security of companies, which is also reflected in the statistics of global indices: the index of global competitiveness, the index of doing business, the index of economic freedom,

the index of perception of corruption. The factors hindering the development of business in Ukraine are analyzed and the procedures for fraud prevention are proposed taking into account the specifics of the functioning of domestic companies. The main directions for the further development of risk-oriented approach to company management in the process of providing financial and economic security of the state have been formed. Enterprises seek to use quantitative risk assessment methods. The most frequently estimated risks by quantitative methods are financial risks, investment risks and technical and operational risks. The most difficult to quantify is reputational and regulatory risks. In most domestic enterprises, automation of risk management processes is fragmentary and more widely implemented through standard office programs or self-developed software products. As the main goals of automation, companies see risk reporting and quantification tools. Risk management should be organically integrated with enterprise corporate management so that each employee can take an active part in solving relevant issues. However, a mature risk-based approach to management in the process of securing the company's economic security involves more than just managing risks.

Key words: risk management, global indexes, fraud, fraud-risk.

Постановка проблеми. Нині однією з найбільших проблем у світовому ризик-менеджменті є відсутність ґрунтовних теорій та технологій управління ризиками в багатьох сферах. І передусім це управління операційними ризиками. Майже немає ефективних кількісних методів оцінки найважливішого з ризиків – людського фактора, механізмів диверсифікації та хеджування операційних ризиків; на початковій стадії перебувають методи оцінки репутаційних ризиків. Достроковий характер в Україні має проблема коштовності технологій управління ризиками для малого та середнього бізнесу, а відповідно, й низький рівень культури ризик-менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси управління ризиками задля забезпечення економічної безпеки підприємств, регіонів, фінансово-економічної безпеки держави загалом детально розглядалися у працях вітчизняних науковців. Особливої уваги заслуговують дослідження Н.О. Бабіної [1], О.І. Барановського [2], Т.Г. Васильців [3], В.О. Занори [4; 5], Н.В. Зачосової [6; 7], О.М. Тулуб [8; 9], А.М. Шевченко [7], що аналізують питання управління ризиками у процесі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави з різних площин.

Метою дослідження є аналіз процесів управління ризиками у вітчизняній практиці та відображення стану ризик-менеджменту крізь аналітику глобальних індексів, у процесі забезпечення фінансово-економічної безпеки держави і суб'єктів господарської діяльності; розкриття сильних сторін та можливостей розвитку ризик-менеджменту у вітчизняній економіці, а також слабких сторін і основних напрямів подальшої інтеграції ризик-орієнтованого підходу до управлінських процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тема управління ризиками найбільш актуальна для промислових підприємств через те, що вони мають значний майновий виробничий

комплекс, що досить часто підпадає під вплив різноманітних ризиків. Однак рівень розвитку системи ризик-менеджменту на вітчизняних підприємствах нині досить низький, а кількість підприємств, на яких реально є ризик-менеджмент, досить мала. Така ситуація склалася передусім через те, що часто ризик-менеджмент є досить коштовним та складним процесом. Для маленьких компаній він буде значною частиною витрат, при цьому специфіка їхнього бізнесу зазвичай не потребує системи управління ризиками. За результатами аналізу досить мало компаній в Україні приділяють увагу ризик-менеджменту – так стверджують сюрвейери, страхові брокери, рейтингові агентства, консалтингові фірми.

Слід звернути увагу на те, що після фінансово-економічної кризи 2008–2009 років спостерігався значний спад ролі інституту ризик-менеджменту: скрізь було скорочення посад ризик-менеджерів. Деякі компанії вибирали інший підхід – намагалися досягти кращих умов за збереження старої ціни. Розпочалося зростання частоти страхових випадків та зростання збитковості за умов фіксованих або зростаючих витрат. Нині вітчизняний ризик-менеджмент досі не повернувся до початкового стану. Однак із деяких позицій можна спостерігати поступове повернення інституту ризик-менеджменту на докризову позицію. Оцінювати управління ризиками, в основі яких – стихійні природні явища або людський фактор, лише через інструмент страхування – фактично підтвердити своє безсилля.

Необхідність розгляду й знаходження новітніх технологій управління підприємницькими ризиками підтверджується також статистичними даними. Так, економіка України є однією з найвідкритіших в світі, про що, зокрема, свідчить частка експорту у ВВП, яка протягом останніх 10 років коливається в діапазоні 46–53%. Так, у 2009 році частка експорту становила 46,4%, а у 2017 році – 47,9%,

найбільшого свого значення за аналізований період набула у 2011 році – 53,8%. Актуальність ризик-орієнтованого підходу у забезпеченні економічної безпеки компаній проглядається й у статистиці глобальних індексів: індексу глобальної конкурентоспроможності «The Global Competitiveness Index», індексу ведення бізнесу «Doing Business», індексу економічної свободи «Index of Economic Freedom», індексу сприйняття корупції «Transparency International (CPI)» (рис. 1).

Так, низькому рівню добробуту України у період 2009–2010 рр. у 3,9 тис. дол. США на душу населення відповідають Індекс економічної свободи із значенням у 46,4% (за яким Україна належить до країн, де економічна свобода відсутня) та Індекс глобальної конкурентоспроможності у 3,95 балів (низький рівень

конкурентоспроможності). Для порівняння, держави з потужною економікою мають ВВП на душу населення понад 40 тис. дол. США за значення Індeksu економічної свободи більше 75% та середнього значення Індeksu глобальної конкурентоспроможності п'ятірки лідируючих у рейтингу економік світу на рівні 5,54 [11].

Водночас у період з 2009 року Україна демонструвала регрес у більшості світових рейтингів, зокрема складених Всесвітнім економічним форумом за індексом глобальної конкурентоспроможності, the Heritage Foundation & the Wall Street Journal за індексом економічної свободи, Transparency International за індексом сприйняття корупції. Це переважно пояснюється нерозв'язаними інституційними проблемами (насамперед йдеться про низьку прозорість та неефективність державної політики, відсутність

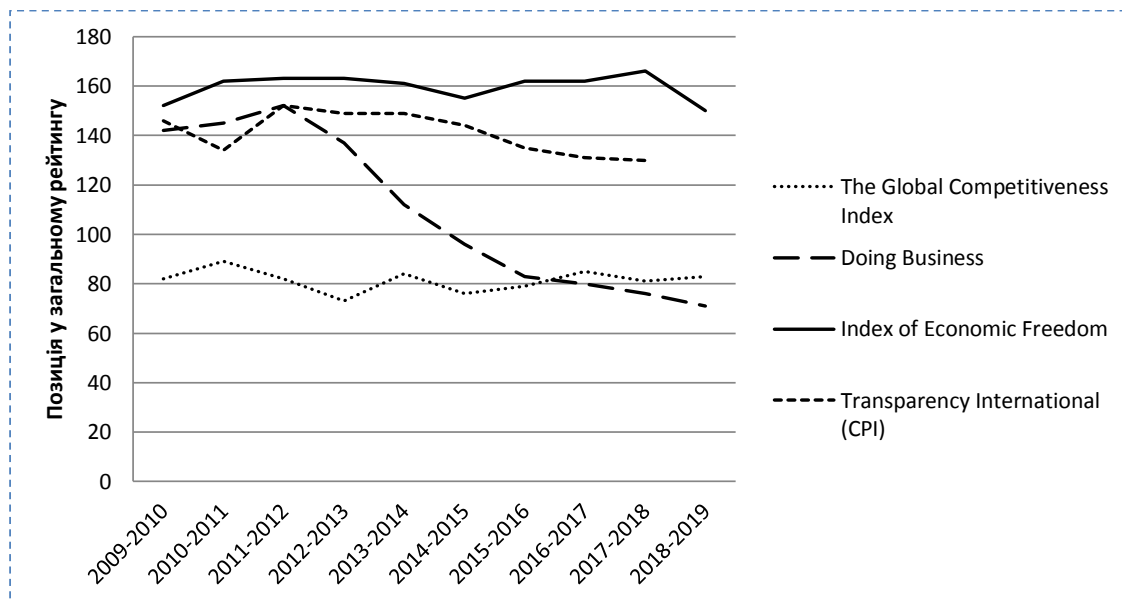

Рис. 1. Позиція України у міжнародних рейтингах

Таблиця 1

Принципові відмінності побудови системи управління ризиками в Україні та світі

№	Світова практика	Вітчизняна практика
1.	Діяльність держави спрямована на зниження невизначеності підприємницької діяльності. Держава виступає суб'єктом забезпечення безпеки (остаточним арбітром між власниками та менеджментом, компанією та її контрагентами і клієнтами).	Держава виступає і як суб'єкт забезпечення безпеки, і як значне джерело небезпечності невизначеності
2.	Держава формалізує стандарти управління ризиками на основі саморегулювних організацій	Держава на основі регулятора створює нормативні вимоги
3.	Принципові питання управління ризиками компанії ставлять власники перед менеджментом	Власники досить часто не мають бажання нести втрати на управління ризиками та чекають законодавчих вимог
4.	Управління ризиками є інструментом додаткової ефективної компанії	Ризик-менеджмент може бути вимушеним заходом та тягарем для власників

незалежної судової влади та захисту прав власності, марнотратство державних коштів тощо). Майже в усіх рейтингах позиції України погіршені через підвищену корупцію, рівень якої є одним із найвищих у Європі [11].

Про погіршення ситуації в Україні свідчить також звіт Всесвітнього економічного форуму «Про глобальну конкурентоспроможність 2009–2010». Протягом 2010–2011 років Україна з індексом глобальної конкурентоспроможності 3,9 значно втратила свої позиції у рейтингу Всесвітнього економічного форуму, посівши серед 139 країн світу 89-е місце [12]. Динаміка індексу значною мірою залежить від макроекономічної стабільності у країні. Найбільш низькі бальні значення індексу припадають на 2010 рік, що пов'язано з наслідками глобальної фінансової кризи 2008–2009 років. Як і до кризи, Україна програє середнім оцінкам розвинених країн ЄС за всіма складниками конкурентоспроможності. Відносно невеликі розриви за складниками макроекономічного середовища, ефективності ринку праці та розміру ринку. Досить значне відставання за складниками інституцій, інфраструктури, технологічної готовності та інновацій [13]. Значний стрибок відзначився у період 2012–2013 рр. – на 11 позицій, однак останні три роки Україна повернулася на позиції 10-річної давності.

Як показує рис. 1, Україна вже чотири рази його покращувала приблизно на 0,09. Проблема, однак, у тому, що Україна не є в цьому послідовною. Покращення одного року зазвичай зводиться нанівець протягом наступного року (років). Як наслідок, результат 2018–2019 рр. є таким самим, як результат 2009–2010 рр. Тому, хоча Україна вже показала, що може досягнути належного покращення в окремому році, труднощі полягають у тому, щоб повторювати таке щорічне покращення послідовно впродовж тривалішого періоду [14].

У глобальному рейтингу Doing Business-2019, що підготовлено World Bank, Україна посіла 71 місце із 190 країн світу, проти 76 позиції у минулому році. За підрахунками експертів World Bank, один пункт у рейтингу дає можливість додатково залучити до економіки країни близько 600 млн. дол. Значно піднятися у рейтингу за останні роки (2011–2012 рр. – 152 позиція, 2018–2019 рр. – 71 позиція) дозволили покращення у показниках захисту міноритарних акціонерів, спрощення у частині отримання дозволів на будівництво шляхом збільшення внеску у міські соціальні фонди та розвиток інженерно-транспортної інфраструктури. Також було спрощення в частині міжнародної торгівлі й процедурі спорів з виконання контрактів, однак такі критерії як: система сплати

податків, реєстрація бізнесу, доступ до електроенергії, доступ до кредитів та ін. – є стримуючими у розвитку.

Індекс економічної свободи, який розраховує The Heritage Foundation у співпраці з The Wall Street Journal, проілюстрував, що у рейтингу економічно вільних країн Україна на останньому, 43 місці у Європі станом на 2009–2010 рр., а її загальний показник нижчий за середньосвітовий. За 10 років ситуація суттєво не змінилась, у 2018 році Україна посіла 44 місце у Європі та 150 місце серед 186 країн світу. Також аналітичний центр Heritage Foundation зазначає необхідність боротьби з корупцією, розвитку ринків капіталу, приватизації державних підприємств та удосконалення законодавчої бази. На жаль показник фінансової свободи залишається багато років на низькому рівні. Україна знаходиться в групі країн з переважно невеликою економікою.

Позитивну динаміку із року в рік за останнє десятиріччя демонструє Індекс сприйняття корупції Transparency International. Використання більш ефективних механізмів бізнесу та держави у боротьбі з корупцією останніми роками дало свої результати. А саме: функціонування реєстру електронних декларацій, використання системи ProZorro, слідча робота антикорупційних органів. За результатами дослідження, в країні стали менше використовувати службове становище в органах виконавчої влади, в поліції та збройних силах. Однак, незважаючи на позитивну динаміку, корупція залишається для бізнесу однією з головних проблем, що породжує собою великий спектр ризиків господарської діяльності.

Станом на 2009–2010 рр. за результатами опитування керівників підприємств найбільшим фактором перешкоджання бізнесу в Україні стала нестабільність політичної ситуації в країні та доступ до фінансування (рис. 2). Керівники підприємств із року в рік вказують на головну проблему – неадекватність політики уряду. Імовірно, це відображає загальне невдоволення бізнесу не лише антикризовими діями, але і низькою результативністю роботи державних інституцій загалом. Після рекордно високої інфляції 2008 року зростання цін суттєво уповільнилось, а тиск із боку податкових органів на бізнес збільшився (практика авансових платежів податків стала масовою) [15].

Погіршення ситуації у сфері розповсюдження корупції як в державному, так і в приватному секторах спеціалісти Transparency International пояснюють політичною нестабільністю в країні, а також досить толерантним ставленням громадян України до дій осіб, задіяних у корупційних схемах.

Рис. 2. Фактори, що перешкоджають розвитку бізнесу в Україні, 2009–2010 рр.

Стан процесів управління ризиками на підприємствах та в організаціях чітко простежується у звітах компанії «Deloitte» в Україні, яка одна з перших провела глобальне дослідження управління ризиками переважно у компаніях реального сектору економіки. У багатьох організаціях на управління третіми сторонами та їхніми ризиками позитивно впливає підвищення рівня обізнаності керівників. Проте протягом 2017 року значні зміни у зовнішньому середовищі сповільнили темпи впровадження комплексних інтегрованих концепцій та механізмів управління ризиками [16].

Успіхи у формуванні та реалізації інноваційно-інвестиційного потенціалу української економіки багато в чому зумовлені станом управління підприємницькими ризиками. Закордонний та вітчизняний досвід свідчить, що чим краще підприємці управляють своїми ризиками, тим активніше вони займаються інноваціями та інвестиціями [17].

Згідно зі щорічним глобальним дослідженням компанії «Kreston GCG» в Україні «Шахрайство в українських компаніях» у 2017 році було проведено оцінку думок 536 керівників, відповідальних за корпоративне управління та ризики на своїх підприємствах.

З огляду на зміщення фокусу уваги із вартості до цінності, взаємини із третіми сторонами почали розглядатися з погляду стратегічної можливості, яку такі треті сторони можуть запропонувати організаціям. Так, за результатами дослідження виділяють п'ять ключових сфер, які у більшості організацій потребують вдосконалення: залежність та вразливість,

управління відносинами, процеси корпоративного управління та управління ризиками, технологічні платформи, нові моделі надання товарів та послуг [18].

Дослідження проводилось компанією Kreston GCG у 2017 році в Україні за допомогою методу онлайн-опитування на основі власної CRM-бази. В опитуванні взяли участь 130 компаній всеукраїнського масштабу, що становили 54,3%. Серед компаній-респондентів [18]:

- лідери аграрного ринку;
- найбільші виробники молочної продукції;
- найбільші виробники будівельних матеріалів;
- міжнародні лідери виробництва електроніки;
- найбільші будівельно-девелоперські компанії України;
- лідери українського фармацевтичного бізнесу та фармдистрибуції та ін.

Опитування респондентів здійснювалося в усіх областях України (за виключенням окупованої території). Діяльність більше половини учасників (54,3%) представлено по всій Україні загалом. Інша частина компаній мають власні представництва та філіали в різних регіонах країни.

Понад 41% компаній-респондентів – це національні, виробництво, торгівля та послуги яких розміщені більш ніж в 10 регіонах України. Регіональні – це компанії, виробництво, торгівля та послуги яких знаходяться менш ніж в 3 регіонах. Слід звернути увагу, що 35,4% компаній-респондентів налічують до 100 осіб персоналу, 12,6% – 101–250 осіб, 18,9% – 251–500 осіб та 33,1% налічують понад 1000 осіб персоналу. Отже, дослідження охоплено різні за розміром види підприємств та організацій.

Серед галузей-респондентів лідерами стали: торгівля – 28,7%; сільське господарство 23,3%; харчова промисловість – 17,8%; промислове виробництво 12,4%; транспорт та логістика – 10,1%; технології – 10,1%; виробництво товарів народного споживання – 7,8%; нафтогазовий сектор – 7%; по 5,4% – нерухомість та зв'язок й телекомунікація; нижче 4% – хімічна промисловість, фармацевтична галузь, добувна промисловість, будівництво, соціальний сектор, металургійна промисловість та фінансова сфера [18].

Про високий якісний характер статистичних даних свідчить інформація щодо посад респондентів – учасників. Так, 52,8% респондентів – це фінансові директори компаній, що берть безпосередню участь у процесах управління ризиками та забезпечення економічної безпеки в компанії. Також серед респондентів були: 15,7% – перші керівники (генеральний директор, президент та ін.), 8,7% – власники; 7,1% – внутрішній аудитор / контролер / ревізор; 3,9% – головний бухгалтер; 3,1% – заступник директора, член правління; 1,6% – керівник служби безпеки та ін. Такий кадровий склад респондентів свідчить про повне охоплення топ-менеджменту компаній під час дослідження [18].

Більш ніж 60% українських компаній виявили у себе шахрайські операції. 40% компаній зіткнулися з фактами розкрадання активів та фіктивними видатками. 20% оцінили свій збиток від 100 тис. дол. до 5 млн. на рік, 38,2% випадків шахрайства було виявлено із неофіційних внутрішніх джерел.

Найчастіше випадки шахрайства зафіксовані в секторах промислового виробництва,

торгівлі, харчової промисловості та сільського господарства. Ця ситуація відповідає загальносвітовим тенденціям – за даними глобального дослідження шахрайства в організаціях, згідно зі звітом ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) [19]. Промислове виробництво входить до топ-5 галузей, що схильні до шахрайських схем. Як і в Україні, розкрадання активів є найбільш розповсюдженим видом шахрайства у світовій практиці, що підтверджене даними дослідження ACFE [19], воно фіксується у 83% усіх випадків шахрайства. Як відомо, ризики шахрайства або fraud-ризики є найбільш розповсюдженими на підприємствах в країнах Східної Європи, при цьому Україна не є виключенням. Це твердження підтверджують дані міжнародних звітів з шахрайства. Так, для країн Східної Європи найхарактернішим видом шахрайства є корупція (рис. 3, 4), що становить 60% від усіх професійних шахрайських схем. Друге місце (30%) займають шахрайські дії з безготівковими розрахунками. Майже в рівних частинах далі йдуть фальсифікація, шахрайство з компенсацією виплат, крадіжками готівки, шахрайства з фінансовою звітністю та готівкою на руках.

За даними звіту ACFE за 2018 рік факт професійного шахрайства виявлено у 40% за повідомленням про цей злочин, у 20% – за результатами внутрішнього аудиту, 16% – за перевіркою керівництвом (рис. 5). Слід звернути увагу на випадкове виявлення фактів шахрайства, оскільки воно становить цілих 7%, а отже, може наносити підприємству значні збитки та не бути виявленим. Випадкове виявлення свідчить про несистематичність та неконтрольованість процесу управління ризиками на підприємстві, що

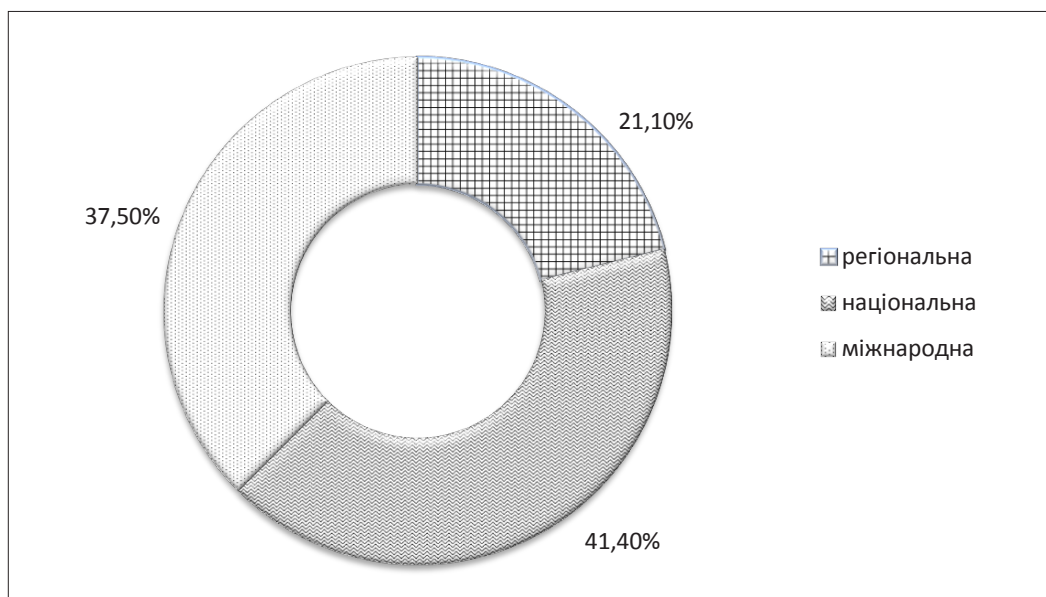

Рис. 3. Профіль компаній – респондентів дослідження, 2017 р., % [18]

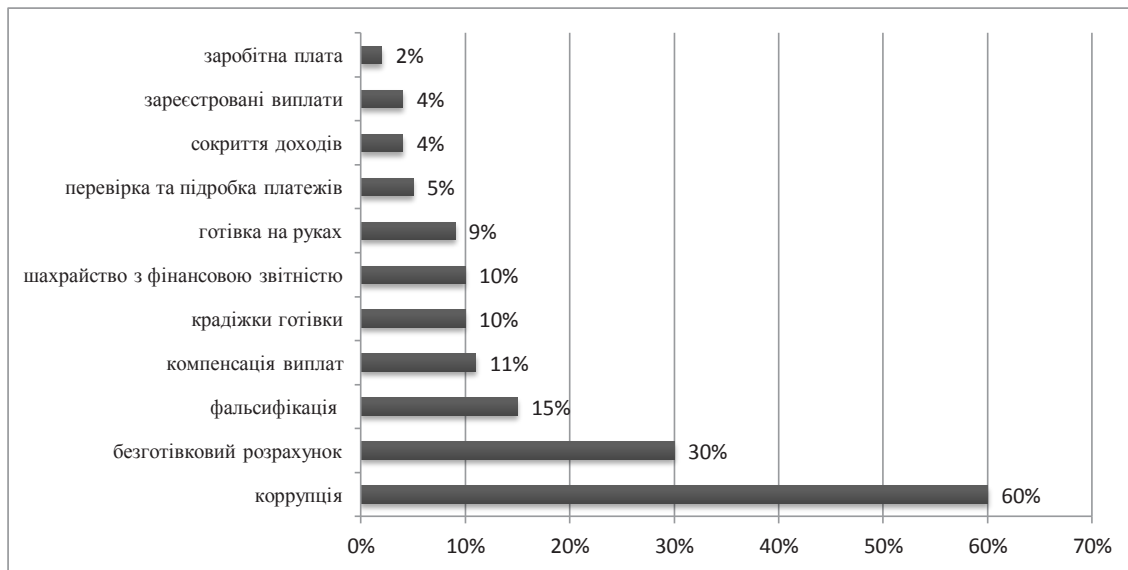

Рис. 4. Найбільш розповсюджені професійні схеми шахрайства у Східній Європі та Західній / Центральній Азії [19]

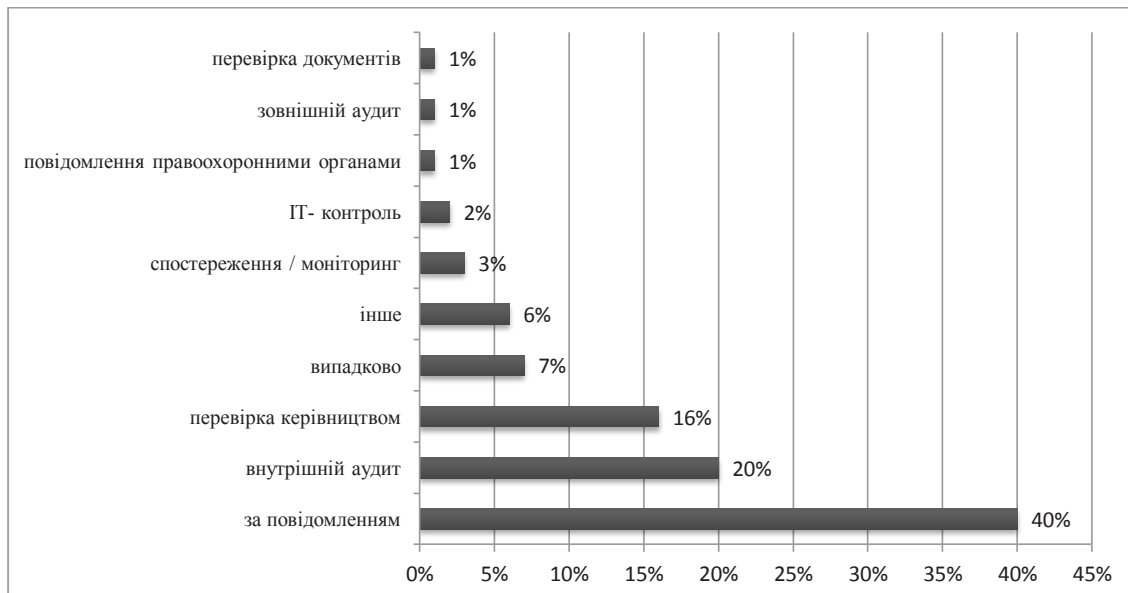

Рис. 5. Яким чином з'ясовано факт професійного шахрайства [19]

могло б за умови ефективного ризик-менеджменту бути максимально низьким чи повністю нівельованим.

Так, за даними ACFE [19] як для країн Східної Європи та Західної / Центральної Азії, так і для України найбільш застосовним методом боротьби проти шахрайства є зовнішній аудит фінансової звітності та проведення перевірок відділом внутрішнього аудиту (рис. 6). Мало застосовними методами є: нагороди для інформаторів, ротація робочого місця та активний моніторинг. При цьому для підприємств, що працюють у Західній Європі, найбільш популярним методом боротьби із шахрайством є кодекс поведінки (93%). Деякі елементи цього

кодексу пропонується включити до «Концепції управління ризиками на підприємстві» як основного документу, що регламентує управління ризиками у компанії. Свою високу превентивну дію у країнах Західної Європи доводить управління сертифікацією фінансової звітності та зовнішній аудит фінансової звітності (по 88%).

Слід зазначити, що результати історичних чи статистичних даних за вже реалізованими ризиками мають лише 51% вітчизняних підприємств, а 37% найближчим часом планують почати вести таку статистику. Основною проблемою, з якою стикаються під час формування статистичних даних за ризиками, є відсутність надійних даних. При цьому фахівці витрачають

близько 70–80% робочого часу на збір якісних даних, а час, що залишився, витрачається на аналітику. Для підприємств, що планують створення статистики за ризиками вперше, слід налагодити та формалізувати процес збору даних в єдиному форматі за допомогою ІТ-систем, що скоротить час на трудозатрати. В такому порядку слід лише скоординувати процеси та сформулювати вимоги з боку аналітиків до якості вихідних даних.

Так, задля попередження факту шахрайства з врахуванням специфіки функціонування вітчизняних компаній пропонується проведення щорічної експертизи. Пропонована процедура повинна включати:

1) аудиторську перевірку (аудит фінансової звітності, форензік, перехід на МСФЗ, аудит систем та процесів);

2) оцінку (оцінка для аудиту та звітності згідно з МСФЗ, оцінка ризик-менеджменту згідно з міжнародними стандартами, оцінка ефективності економічної безпеки);

3) податкову аналітику (виявлення податкових ризиків, аналіз на відповідність податковому законодавству, податковий аудит);

4) процедуру Due Diligence для об'єктів інвестування.

Сформуємо топ-3 напрями для подальшого розвитку ризик-орієнтованого підходу до управління у процесі забезпечення системи економічної безпеки підприємства:

- розвиток культури управління ризиками;
- інтеграція елементів управління ризиками у процес побудови цілей та формування ключових показників ефективності;
- інтеграція елементів управління ризиками у виробничі процеси.

Розкриття інформації з управління ризиками для стейкхолдерів є одним із важливих заходів щодо зниження рівня шахрайства на підприємстві. Зацікавлені особи очікують надання

детальної інформації щодо системи управління ризиками на підприємстві та щодо ключових його ризиків, до яких є схильним цей бізнес. Така інформація насамперед необхідна для отримання впевненості у тому, що ризик-орієнтований підхід інтегрований в усі бізнес-процеси підприємства, а також здатний своєчасно ідентифікувати та превентивно реагувати на нові ризики, небезпеки та загрози. Зміцненню та росту ділової репутації сприяє розкриття інформації за найбільш вагомими ризиками та даними, що підтверджують ведення підприємством постійної роботи з управління ризиками та їх попередження.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасні економічні та геополітичні умови потребують від вітчизняних підприємств оперативного попередження, виявлення та управління ризиками в різних галузях господарювання. Більшість підприємств розглядають систему управління ризиками насамперед як інструмент стратегічного та операційного управління, сфокусованого на створення вартості та збереження активів. За цими цілями прямує завдання із забезпечення відповідності регуляторним вимогам. Підприємства прагнуть використовувати кількісні методи оцінки ризиків. До найчастіше оцінюваних ризиків кількісними методами є фінансові, ризики інвестиційних проектів та техніко-виробничі ризики. Найбільш складними для кількісної оцінки є репутаційні та регуляторні ризики. У більшості вітчизняних підприємств автоматизація процесів управління ризиками носить фрагментарний характер та більшою мірою реалізується через стандартні офісні програми або самостійно розроблені програмні продукти. Основними цілями автоматизації підприємства вбачають надання звітності з ризиків та інструменти для проведення кількісної оцінки.

Список використаних джерел:

1. Zachosova N., Babina N. (2018). Identification of Threats to Financial Institutions Economic Security as an Element of the State Financial Security Regulation. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(3), 80–87. doi: 10.30525/2256-0742/2018-4-3-80-87
2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення). Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004, 759 с.
3. Структурно-інституціональні трансформації та економічна безпека держави: Монографія / [За заг. ред. О.С. Власюка, А.І. Мокія]. Львів : Апріорі, 2012. 836 с.
4. Занора В.О., Войтко С.В. Управління підприємствами: планування технологічних витрат, ризик-менеджмент, мотивування, прийняття управлінських рішень : монографія. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2017. 224 с.
5. Занора В.О., Сільченко Б.І. Управління системою економічної безпеки підприємства на основі проектного підходу. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Випуск 5(11), Частина 1. С. 130–133.
6. Зачосова Н.В. Напрями стабілізації стану фінансової складової економічної безпеки національної економіки України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2018. № 8(36). С. 14–18.

7. Zachosova N. Risks and possibilities of the effect of financial inclusion on managing the financial security at the macro level / Nataliia Zachosova, Olena Herasymenko, Anna Shevchenko // *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. Volume 15, Issue 4, p. 304–319.
8. Тулуб О.М. Особливості формування та функціонування системи економічної безпеки інституцій бізнесу та підприємництва за видами економічної. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 16. С. 496–503.
9. Тулуб О.М. Глобальні виклики XXI століття: тенденції та ризики в умовах інформаційної економіки. *Вісник Черкаського університету. – Серія «економічні науки»*. 2016. № 1. С. 120–126.
10. Герасименко О.М. Вплив індексів фондового ринку на економічну безпеку торговців цінними паперами. *Ефективна економіка*. 2010. № 9.
11. Аналітичний огляд «Результат України у світових рейтингах», Департамент економічного аналізу та прогнозування. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=120094>
12. Аналітична записка: Конкуренентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму (за Звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010 – 2011). URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71439>
13. Звіт «Індекс глобальної конкурентоспроможності». URL: http://www.feg.org.ua/uploadfiles/reports/files/ukraine_inthe_world_2013_ukr_web_part1_1_competitiveness.pdf
14. Оцінюючи Україну: місце серед 40 найкращих країн за індексом глобальної конкурентоспроможності. 2016. Лютий. URL: <https://voxukraine.org/uk/evaluating-ukraine-top-40-of-the-global-competitiveness-index-ua/>
15. Звіт про конкурентоспроможність України 2010 опубліковано Фондом «Ефективне Управління» у співробітництві із Всесвітнім економічним форумом. URL: www.feg.org.ua
16. Звіт компанії «Делойт» в Україні за 2017 рік. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/risk/articles/eerm-survey-report.html#>
17. Кравченко В.А. Стан управління підприємницькими ризиками: українська специфіка. *Problems of a systemic approach to the economy enterprises*. 2007. № 3.
18. Мошенничество в украинских компаниях. Отчет по результатам исследования 130 компаний в Украине. URL: www.kreston-gcg.com
19. Report to the nations 2018 global study on occupational fraud and abuse. URL: <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2018-report-to-the-nations.pdf>

References:

1. Zachosova N., Babina N. (2018). Identification of Threats to Financial Institutions Economic Security as an Element of the State Financial Security Regulation. *Baltic Journal of Economic Studies*, 4(3), 80–87. doi: 10.30525/2256-0742/2018-4-3-80-87
2. Baranovskyi O.I. (2004). Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia) [Financial security in Ukraine (assessment methodology and security mechanisms)]. Kyiv : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. (in Ukrainian)
3. Strukturno-institutsionalni transformatsii ta ekonomichna bezpeka derzhavy: Monohrafiia [Structural-institutional transformations and economic security of the state: Monograph] / [Za zah. red. O.S. Vlasiuka, A.I. Mokiia]. Lviv : Apriori, 2012. (in Ukrainian)
4. Zanora V.O., Voitko S.V. (2017). Upravlinnia pidprijemstvamy: planuvannia tekhnolohichnykh vytrat, ryzyk-menedzhment, motyvuvannia, pryiniattia upravlinskykh rishen : monohrafiia [Enterprise management: technological cost planning, risk management, motivation, management decision making: monograph]. Kyiv : KPI im. Ihoria Sikorskoho, Vyd-vo «Politekhnik». (in Ukrainian)
5. Zanora V.O., Silchenko B.I. (2017). Upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky pidprijemstva na osnovi proektnoho pidkhodu [Management of the company's economic security system based on the project approach]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 5(11), 1, 130–133. (in Ukrainian)
6. Zachosova N.V. (2018). Napriamy stabilizatsii stanu finansovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky Ukrainy [Directions of stabilization of the state of the financial component of economic security of the national economy of Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»*. Serii «Ekonomika», 8(36), 14–18. (in Ukrainian)
7. Zachosova N. Risks and possibilities of the effect of financial inclusion on managing the financial security at the macro level / Nataliia Zachosova, Olena Herasymenko, Anna Shevchenko // *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. Volume 15, Issue 4, p. 304–319.
8. Tulub O.M. (2017). Osoblyvosti formuvannia ta funktsionuvannia systemy ekonomichnoi bezpeky instytutsii biznesu ta pidprijemnytstva za vydamy ekonomichnoi [Features of the formation and functioning of the system of economic security of business and entrepreneurship enterprises by types of economic]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 16, 496–503. (in Ukrainian)
9. Tulub O.M. (2016). Hlobalni vyklyky XXI stolittia: tendentsii ta ryzyky v umovakh informatsiinoi ekonomiky [Global Challenges of the 21st Century: Trends and Risks in the Information Economy]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. – Serii «ekonomichni nauky»*, 1, 120–126. (in Ukrainian)

10. Herasymenko O.M. (2010). Vplyv indeksiv fondovoho rynku na ekonomichnu bezpeku torhovtsiv tsinnymy paperamy [Influence of stock market indices on the economic security of securities traders]. *Efektivna ekonomika*, 9. (in Ukrainian)
11. Analytychnyi ohliad «Rezultat Ukrainy u svitovykh reitynhakh», Departament ekonomichnoho analizu ta prohnozuvannia [Analytical review "Ukraine's Result in World Rankings", Department of Economic Analysis and Forecasting]. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=120094> (in Ukrainian)
12. Analytychna zapyska: Konkurentospromozhnist Ukrainy: otsinka Vsesvitnoho ekonomichnoho forumu (za Zvitom pro hlobalnu konkurentospromozhnist 2010 – 2011) [Policy Paper: Competitiveness of Ukraine: Assessment of the World Economic Forum (according to the Global Competitiveness Report 2010-2011)]. URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71439> (in Ukrainian)
13. Zvit «Indeks hlobalnoi konkurentospromozhnosti» [Report "Global Competitiveness Index"]. URL: http://www.feg.org.ua/uploadfiles/reports/files/ukraine_inthe_world_2013_ukr_web_part1_1_competitiveness.pdf (in Ukrainian)
14. Otsiniuiuchy Ukrainu: mistse sered 40 naikrashchykh krain za indeksom hlobalnoi konkurentospromozhnosti. 2016. Liutyi [Assessing Ukraine: Ranked among the top 40 countries by the Global Competitiveness Index. February 2016]. URL: <https://voxukraine.org/uk/evaluating-ukraine-top-40-of-the-global-competitiveness-index-ua/> (in Ukrainian)
15. Zvit pro konkurentospromozhnist Ukrainy 2010 opublikovano Fondom «Efektyvne Upravlinnia» u spivrobotnytstvi iz Vsesvitnim ekonomichnym forumom [The Competitiveness Report of Ukraine 2010 was published by the Foundation for Effective Governance in cooperation with the World Economic Forum]. URL: www.feg.org.ua (in Ukrainian)
16. Zvit kompanii «Deloit» v Ukraini za 2017 rik [Report of Deloitte in Ukraine for 2017]. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/risk/articles/eerm-survey-report.html#> (in Ukrainian)
17. Kravchenko V.A. (2007). Stan upravlinnia pidprijemnytskymy ryzykamy: ukrainska spetsyfika [The state of business risk management: Ukrainian specifics]. *Problems of a systemic approach to the economy enterprises*, 3. (in Ukrainian)
18. Moshennychestvo v ukraïnskykh kompaniiakh. Otchet po rezultatsam yssledovanyia 130 kompanii v Ukraini [Fraud in Ukrainian companies. A report on the results of a survey of 130 companies in Ukraine]. URL: www.kreston-gcg.com (in Russian)
19. Report to the nations 2018 global study on occupational fraud and abuse. URL: <https://s3-us-west-2.amazonaws.com/acfepublic/2018-report-to-the-nations.pdf>